

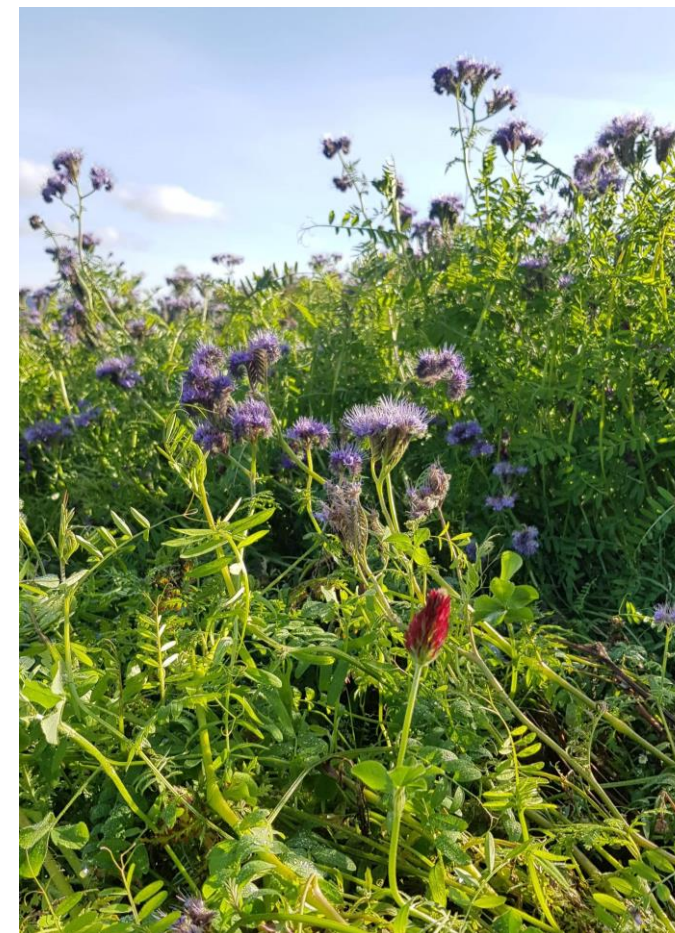

Flerårig tiltaksstrategier for spesielle miljøtiltak i jordbruket

Østre Toten kommune 2020-2023

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn for utarbeiding av en flerårig tiltaksstrategi.....	1
1.2 Prosess og tidsplan	2
2. Landbruket i Østre Toten	2
3. Lokale miljøutfordringer	3
3.1 Avrenning til vassdrag.....	3
3.2 Klima og miljø	4
3.3 Kulturlandskap	5
3.4 Kulturmiljø/kulturminner	5
3.5 Biologisk mangfold	5
4. Prioriteringer	6
5. Flerårige prioriteringer	8
6. Søknadsbehandling.....	8

1. Innledning

Et aktivt jordbruksmiljø er viktig for å ivareta kulturlandskapet slik vi kjenner det i dag. Østre Toten kommune har et svært aktivt jordbruksmiljø, både med plante- og husdyrproduksjon. Det er allikevel viktig å være bevisst de ulike miljøutfordringene som kan oppstå. Det er store forskjeller på hovedutfordringene i dal- og fjellbygdene sammenlignet med flatbygdene, derfor er det viktig at det finnes tilskuddsordninger og tiltak som er rettet mot de ulike utfordringene.

Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Kommunene forvalter SMIL-ordningen, og det er i samråd med næringsorganisasjonene tiltaksstrategien har blitt revidert med tanke på lokale utfordringer og målsetninger. Den nye tiltaksstrategien har en varighet på fire år, og det er nå den tredje perioden det blir utarbeidet ny tiltaksstrategi for Østre Toten kommune.

1.1 Bakgrunn for utarbeiding av en flerårig tiltaksstrategi

I Norge har vi et nasjonalt miljøprogram som beskriver nasjonale mål for miljøarbeidet, internasjonale forpliktelser og gir føringer for miljøarbeidet i jordbruket på nasjonalt plan. I 2018 ble det publisert et nasjonalt miljøprogram for perioden 2019-2022. Programmet skal i tillegg gi rammer og føringer for rullering av det regionale miljøprogrammet.

Regionalt miljøprogram ble innført i 2005, og er viktig for en helhetlig satsing på et bærekraftig jordbruk. Det regionale miljøprogrammet skal bidra til gjennomføring av miljøtiltak i jordbruket som er tilpasset de lokale driftsforholdene og miljøutfordringene jordbruket står ovenfor. Det regionale miljøtilskuddet (RMP) og SMIL-ordningen er to tilskuddsordninger som skal gjøre det mulig å sette inn tiltak lokalt. Dette regionale miljøprogrammet setter føringer for prioriteringer i de kommunale tiltaksstrategiene for bruken av SMIL-midler. Det ble i 2017 startet opp et arbeid med å lage et nytt regionalt miljøprogram for Innlandet som gjelder for perioden 2019-2022.

Det er viktig å jobbe målrettet over flere år og finne gode tiltak som kan iverksettes for å redusere miljøutfordringene og ta vare på kulturlandskapet. Tiltak som reduserer utslipp av klimagasser, redusere forurensning og tar vare på pollinerende insekter vil være viktige tiltak for jordbruket, men også for å bidra til positiv omtale av jordbruket.

1.2 Prosess og tidsplan

- Oktober - november 2019: Gå gjennom tidligere strategier og bruk av SMIL-midler med næringsorganisasjonene i landbruket, og diskutere endringer til en ny strategi.
- Desember 2019: Tiltaksstrategiene utvikles av Østre Toten kommune og sendes til næringsorganisasjonen i landbruket og Fylkesmannen i Innlandet for eventuelle kommentarer.
- Januar 2020: Kommunen legger siste arbeid på dokumentet.
- Januar 2020: Kommunen oversender tiltaksstrategien til Fylkesmannen i Innlandet.
- Mars 2020: Tiltaksstrategiene kommer som en referatsak til politikerne.

2. Landbruket i Østre Toten

I Østre Toten kommune er landbruket svært viktig, og bidrar med 10-14 % av kommunens samlede verdiskapning (målt som bruttoprodukt). Østre Toten kommune er en av de kommunene i Innlandet med høyest verdiskapning i jordbruket, kun slått av Ringsaker. I Østre Toten er verdiskapningen fra jordbruket på 219 millioner kroner (tall fra 2016).

Antall jordbruksforetak har som i resten av landet, også i Østre Toten gått mye ned de siste to tiårene. I 2018 var det 325 foretak som søkte produksjons- og avløsertilskudd, og de drev gjennomsnittlig 344 dekar jordbruksareal (fulldyrket, overflatedyrket og innmarksbeite). Jordbruket i Østre Toten bidro med 13 % av det fulldyrkede arealet i Oppland. På grunn av de naturgitte forholdene er både plante- og husdyrproduksjonen viktig for verdiskapningen i kommunen.

Østre Toten er kjent som «potetlandet» i Oppland, selv om antall foretak som produserer potet har gått kraftig ned siden 2000. I 2018 var det 40 foretak som produserte i Østre Toten, og produsentene i kommunen stod for 58 % av det totale potetarealet i Oppland. Østre Toten kommune er Norges største grønnsakskommune, og står for 11 % av det norske grønnsaksarealet. Selv om antall dekar med potet har hatt nedgang siden 2010 på 1 400 dekar, har arealet grønnsaker på friland økt med 1 800 dekar.

Selv om mange tenker på Østre Toten som en potet- og grønnsakskommune, er også husdyrproduksjonen svært viktig. Siden 2010 har husdyrproduksjonen økt vesentlig. Det har de siste årene blitt bygd mange nye hønehus, og fra 2010 til 2018 økte antall høner fra 60 219 til 105 124. Antall storfe har også hatt en kraftig vekst siden 2010 til nå, og det skyldes en stor interesse for ammekuproduksjon og oppføring av innkjøpte slakteokser. Antall ammekyr økte fra 2010 til 2018 fra 606 til 1291 stykker. Antall melkekyr har holdt seg relativt stabilt siden 2010, selv om det er færre foretak som driver med melkeproduksjon.

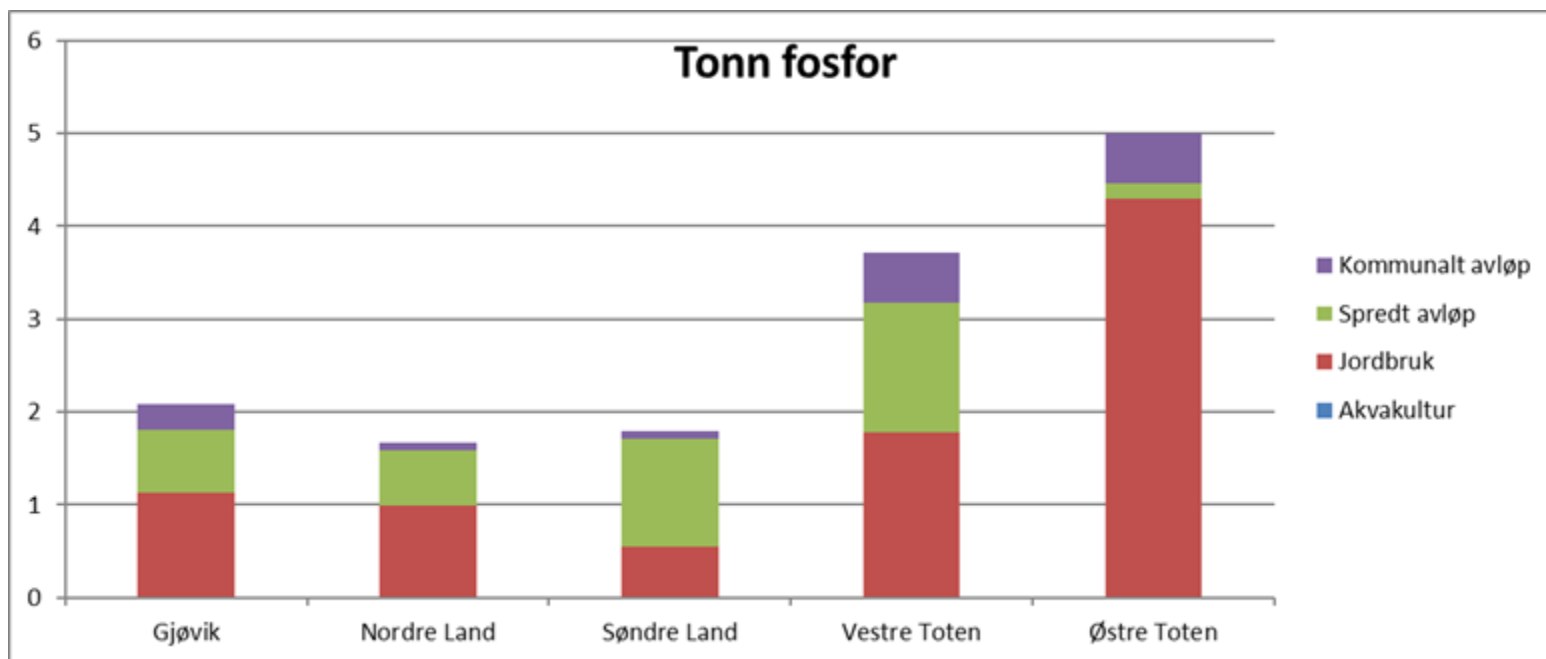
3. Lokale miljøutfordringer

Østre Toten kommune har i «Landbruksmelding for Østre Toten» fra april 2013 utpekt *tiltak for å sikre et miljøvennlig landbruk* som et strategiområde. Det pekes på at jordbruksdrift og spesielle skjøtselstiltak er viktig for bevaring av viktige deler av det biologiske mangfold og pleie av kulturlandskap, men at landbruket også er en kilde til forurensning av luft, jord og vann. Miljøutfordringene på Østre Toten skyldes blant annet arealavrenning fra store arealer med åpen åker, og fra større husdyrbesetninger. Dette er derfor et tiltaksområde som vil bli høyt prioritert i SMIL-strategien også for perioden 2020-2023.

Under følger en kort beskrivelse av lokale miljøutfordringer. En oversikt over prioriteringer, mål og tiltak som kan støttes av SMIL-midlene.

3.1 Avrenning til vassdrag

Avrenning av næringsstoff fra jordbruksareala er en utfordring i tilknytning til Lenaelva og Mjøsa. Spesielt i forbindelse med snøsmeltinga og ved harde regnskyll i vekstsesongen. Mildere vintre, med kortere frostperioder, kan også bidra til å øke utfordringene med avrenning. En fellesnevner for mange tiltak er å redusere jordarbeiding og sørge for et beskyttende plantedekke på arealene om høsten og vinteren. Primært ønsker en å hindre løsriving og transport av jord og næringsstoffer fra arealene, og sekundært å fange dette opp for tilbakeholdelse før det når vassdragene. Tiltakene skal bidra til å ivareta jordressursene. I tillegg til gode jordarbeidingsrutiner vil tiltak som etablering av permanente grasdekte vannveger, bygging av nye fangdammer som (økologiske) rensiltak og utbedring av hydrotekniske anlegg være viktige tiltak. Prioriterte områder vil være særlig sårbare/utsatte vannforekomster og vannområder hvor det er viktig å redusere avrenning fra jordbruksdrift for å nå miljømålene om god økologisk tilstand. Andre områder kan være aktuelle for tiltak for å opprettholde en god vannmiljøtilstand.

Figur 1: Teoretisk beregning av fosforutslipp fra ulike sektorer. Kilde er TEOTIL-data fra NIVA (2012).

3.2 Klima og miljø

Menneskeskapte klimaendringer gjør det stadig mer utfordrende å drive jordbruk. Østre Toten har nå de siste årene opplevd flere sesonger hvor været har vært en stor utfordring for avlingene, og for å møte disse klimaendringene må landbruket fortsette å arbeide for å utvikle løsninger for et klimasmart landbruk. I 2019 inngikk Norges Bondelag og Norges Bonde- og Småbrukarlag en klimaavtale med regjeringen. Det betyr at jordbruket er forpliktet til å redusere klimagassutslippet fra 2021 til 2030 med 5 millioner CO²-ekvivalenter. For å nå dette målet, må hvert enkelt bruk iverksette tiltak som er tilpasset deres produksjon.

I tillegg til å redusere klimagassutslippene, er det viktig å ta vare på miljøet. I Norge er det påvist mange ulike arter av bier og humler, og mange av disse artene er viktig for landbruket. Derfor er det viktig å innføre tiltak som kan bidra til bedre levevilkår for disse insektene.

3.3 Kulturlandskap

Østre Toten kommune har store kulturlandskapsverdier som er ivaretatt gjennom et aktivt landbruk, og det er viktig å ta vare på seterlandskap/setervoller på Totenåsen. Den stadig større etterspørselen etter tomter til boligformål og utbygging av infrastruktur, gir et økende press på kulturlandskapet.

3.4 Kulturmiljø/kulturminner

Bosetting og jordbruksdrift gjennom generasjoner har satt fysiske spor i landskapet. Østre Toten er preget av et kulturlandskap som inneholder et stort mangfold av kulturminner og kulturmiljøer, fra gravhauger og rydningsrøyser til bygninger og vegfar. Et eksempel er Pilegrimsleden som går gjennom store deler av kommunen, det er også mange kulturminner tilknyttet leden.

Tilskuddene innen dette miljøtemaet skal bl.a. synliggjøre disse sporene og bidra til å opprettholde tradisjonelle driftsformer. Fredede kulturminner står i en særstilling og vil være kulturminner med høy og dokumentert verdi. Rett skjøtsel må avklares i samråd med kulturvernmyndighetene. Østre Toten kommunen har et godt samarbeid med kulturminnesektoren noe som er viktig for å bevare kulturminner i jordbruket.

3.5 Biologisk mangfold

Gjengroing, deling og nedbygging av kulturlandskapet er en trussel mot naturmangfoldet, særlig i artsrike naturtyper som slåttemyr, slåttemark, naturbeitemark og hagemark. Et aktivt landbruk er den beste måten å sikre landbruket sitt kulturlandskap og verdifulle naturverdier. Beiting i utmark er viktig for å ivareta kulturlandskapet og mangfoldet av plante-, sopp- og dyrearter. Tilskuddene innen dette miljøtemaet er bl.a. rettet mot å stimulere tradisjonell skjøtsel av kulturbetingede naturtyper. Enkelte arealer er utpekt som «utvalgte naturtyper» etter naturmangfoldloven, andre er identifisert av kommunen og registrert hos Miljødirektoratets naturbase. Dokumentasjonen av verdier gir grunnlag for å vurdere rett skjøtsel og stille vilkår. I Østre Toten finnes det flere forekomster av truede og sårbare arter, her nevnes eksempler som dragehode og åkerriska.

4. Prioriteringer

Tabellen under viser en oversikt over prioriterte tiltak i Østre Toten kommune, med mål, tiltak og tilskuddssatser. Som foregående periode er søknader for å begrense forurensning til vassdrag høyeste prioriterte tiltak, dernest kommer tiltak innenfor klima, kulturlandskap, kulturmiljøer/kulturminner og biologisk mangfold. Mulige tiltak utover ikke-prioriterte tiltak, vises til Landbruksdirektoratets gjeldende rundskriv.

Prioriteringer	Mål	Tiltak	Tilskudd	Kommentar
Forurensning	Redusere erosjon og arealavrenning som belastninger for vassdrag.	Etablere flere nedløpskummer for intakt av overflatevann. Oppdimensjonering av eksisterende avløp. Etablere permanente grasdekte vannveger. Bygging av fangdammer	50-70 %	Inntil 70 % gis til fellesanlegg (fangdammer) Tiltakene må tilpasses og dimensjoneres ut fra tilstanden i vannmiljøet. Størst utfordringer finnes i områder med mye åkerbruk og lange hellingslengder.
Klima og miljø	Ta vare på insektene både for landbrukets nytte og kulturlandskapet for øvrig Redusere utslipp av klimagasser.	Pollinatorvennlige tiltak utover tiltak som gis gjennom regionalt miljøtilskudd. Tilskudd til tak over eksisterende gjødsellager.	Inntil 50 % Inntil 35 %	Ny tilskuddsordning som er sett på som viktig blant annet i frukt- og bær dyrking.
Kulturlandskap	Bidra til drift og skjøtsel av arealer som har særlige landskapsmessige verdier. Tilskudd retter seg mot skjøtsel i form av slått eller beite som viderefører tradisjonell drift og ivaretar landskapets verdier.	Rydding av beite, inngjerding av kulturmark.	50-70 %	Inntil 70 % for rydding. Kostnad avgrenset til maks 1800 kroner per dekar. Inntil 50 % for inngjerding. Kostnad avgrenset til maks 80 kroner per løpemeter gjerde. Beitedyr er viktig for kulturlandskapet.

Kulturmiljøer/kulturminner	<p>Bidra til å ta vare på kulturminner og kulturmiljøer.</p> <p>Tiltak som skal bidra til å ta vare på kulturminner/kulturmiljøer.</p>	<p>Støtte til restaurering av verneverdige bygninger i landbruket som en del av et helhetlige gårdsmiljø (ikke hovedbygninger og vilkårsboliger m/boligformål).</p> <p>Seterhus har samme prioritet som verneverdige bygninger i landbruket. Det forutsettes at det ikke restaureres utover opprinnelige standard og til andre formål enn det opprinnelige.</p>	<p>35-50 %</p> <p>70 %</p>	<p>Inntil 50 % kan gis til hus som har liten bruksverdi, men er viktig i gårdsmiljøet/kulturlandskapet. Eksempelvis smie og løe. Stabbur har en øvre tilskuddsgrense på 35 %.</p> <p>Inntil 70% kan gis til vedlikehold, istandsetting, bevaring og planlagt bruk av kulturminner og kulturmiljøer som en del av landbrukets kulturlandskap.</p>
Biologisk mangfold	Bidra til at artsrike naturtyper som slåttemyr, slåttemark, naturbeitemark og hagemark blir ivaretatt som en viktige del av kulturlandskapet. Tiltak for å ivareta viktige arter i kulturlandskapet.	Rydding og istandsetting av gamle beiter som er ute av bruk.	35-70 %	Åkerriksa er et eksempel på en truet fugleart som er avhengig av grasenger i kulturlandskapet. Ved hekking kan det være aktuelt å gi tilskudd til utsetting av slåtten til e. 1. august da eggene vil være klekt.

5. Flerårige prioriteringer

Østre Toten kommune har følgende hovedområder som prioriteres over flere år:

- tiltak for å redusere forurensning til vassdrag
- klimatiltak; pollinatorvennlige tiltak og tak over eksisterende gjødsellager. Åpne for å ta inn nye klimatiltak som måtte tilkomme i løpet av perioden 2020-2023
- tiltak for å restaurere og sette i stand gamle kulturbeiter, og tiltak for å ivareta biologisk mangfold
- tiltak på fredet- og verneverdige bygninger som ligger i et helhetlig gårdsmiljø
- andre ikke-prioriterte tiltak, se Landbruksdirektoratets [rundskriv](#)

I tillegg prioriteres Balke-Lillo, området er registrert som nasjonalt verdifullt kulturlandskap og de truede artene som er registrert i kommunen.

6. Søknadsbehandling

Det er kommunen som behandler og avgjør søknader om tilskudd fra SMIL-midlene. Alle søknader behandles etter SMIL-forskriften og gjeldende rundskriv fra Landbruksdirektoratet. Trykk [her](#) for å lese mer på lovdata om SMIL-forskriften.

Krav og begrensninger ved søking:

- Søknader som allerede er innvilgede må avsluttes, godkjennes og være utbetalt før en ny søknad kan innvilges.
- Det er satt en begrensning på kroner 200 000 per bruk/tiltak/år.
- Egeninnsats godkjennes med kr 350,- per time og kr. 600 per traktortime.
- Søknadsfrist fastsettes av kommunen, og er **15. februar**.

Søknad sendes elektronisk gjennom Landbruksdirektoratets fagsystemer. Link direkte til søknadsskjema på Altinn finner du [her](#) eller på [Landbrukets hjemmeside](#).